

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-3-67-86>

УДК 343

Соларьова Д.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Анотація. Необхідність захисту тварин від жорстокого поводження визнана на міжнародному рівні. Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р. визнає наявність у людини морального обов'язку перед тваринами, вказує на цінність домашніх тварин для суспільства, а також на те, що людину і цих тварин пов'язують особливо тісні зв'язки. Жорстокість відносно тварин завдає шкоди не лише їм. Такі дії порушують громадську моральність, за умови їх вчинення в присутності малолітніх дітей розвивають у них жорстокість, агресію, байдужість до страждань живої істоти, сприяють формуванню садистських нахилів. Суспільна небезпека такого поводження полягає також у тому, що вона часто є чинником вчинення багатьох інших злочинів і правопорушень проти життя та здоров'я людини. Слідча і судова практика свідчать, що багато з тих, хто вчинив тяжкі злочини проти людини, починали зі знуцання над тваринами. Одним з актуальних питань розвитку кримінально-правової науки в Україні є аналіз проблем кримінальної відповідальності за злочини проти громадської моральності. Жорстоке поводження з тваринами є одним з питань, які найменше вивчалися науковцями в галузі кримінального права. У статті проводиться аналіз суворості кримінального покарання за жорстоке поводження з тваринами. Проаналізовано, яким чином жорстоке поводження з тваринами регулюється закордонним законодавством, зокрема, які передбачені види покарання, їх співрозмірність з вчиненим діянням.

Ключові слова: захист, тварини, жорстоке поводження, відповідальність, покарання.

Solarova Daria

Yaroslav Mudryi National Law University

CRIMINAL LIABILITY FOR ANIMAL ABUSE IN UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES

Summary. The multitude of human history has already established a direct link between the cultural and moral level of society and the attention it pays on issues of mercy and animal protection. The animal world is one of the components of the extra natural environment, national the wealth of Ukraine, a source of spiritual and aesthetic enrichment and education of people, the object of scientific research, as well as an important basis for obtaining industrial and medicinal raw materials, food products and other material values. The need to protect animals from cruel treatment is recognized internationally. The European Convention for the Protection of Animals of 1987 recognizes that humans have a moral obligation to animals, points to the value of domestic animals for the community, and the fact that the person and these animals are linked particularly close links. Cruelty to animals does not only harm them. Such actions violate public morality, provided that they are committed in the presence of young children, they develop cruelty, aggression, indifference to the suffering of living beings, and contribute to the formation of sadistic inclinations. The social danger of such behavior is also that it is often a factor in the commission of many other crimes and offenses against human life and health. Investigator and court practice show that many of those who committed serious crimes against humanity began with abusive behavior over animals. One of the topical issues of the development of criminal law in Ukraine is the analysis of the problems of criminal liability for crimes against social morality. Cruelty to animals is one of the issues that is least studied by scientists in the field of criminal law. The article analyzes the severity of criminal punishment for ill-treatment of animals. It is analyzed how cruel treatment of animals is regulated by foreign law, in particular, which provides for types of punishment, their coherence with the committed act.

Keywords: protection, animals, cruel treatment, responsibility, punishment.

Постановка проблеми. Багатотисячна історія людства вже довела прямий зв'язок між культурним і моральним рівнем суспільства та тією увагою, яку воно приділяє питанням милосердя і захисту тварин. Необхідність захисту тварин від жорстокого поводження визнана на міжнародному рівні. Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р. визнає наявність у людини морального обов'язку перед тваринами, вказує на цінність домашніх тварин для суспільства, а також на те, що людину і цих тварин пов'язують особливо тісні зв'язки. Одним з актуальних питань розвитку кримінально-правової науки в Україні є аналіз проблем кримінальної відповідальності за злочини проти громадської моральності. Жорстоке поводження з тваринами є одним з питань, які найменше вивчалися науковцями в галузі кримінального права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії кримінального права і кримінології питаннями охорони тваринного світу займалися такі науковці: Т.С. Бакуніна, Ю.С. Богомяков, С.Б. Гавриш, К.Ю. Гаєвська, Р.С. Гізатуллін, Е.Н. Жевлаков, Б.Н. Звонков, О.С. Колбасов, А.В. Куліченко, Ю.С. Кулик, В.К. Кудрявцев, В.В. Лазарев, Н.А. Лопашенко, І.І. Лобов, В. Ф. Ломакіна, Ю.І. Ляпунов, В.О. Морозова, В.О. Навроцький, В.С. Нерсисянц, В.Я. Тацій та ін. Існують праці зарубіжних науковців: дисертації І.І. Лобова, статті К.Ю. Гаєвської, О.В. Богатової, В.С. Мірошніченко, О.В. Саратової, і вітчизняних науковців (І.А. Головка, статті Р.В. Вереші, О. Кондратьєвої, В. Копиліана, В.В. Кузнецова, О.О. Шуміла) були присвячені переважно розгляду кримінально-правових і кримінологічних питань жорстокого поводження з тваринами, і написані багато років тому.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи велику кількість публікацій, цієї проблематиці так і не було присвячено необхідної уваги серед вчених, науковців, а головне – законодавця. Оскільки з кожним роком кількість вчинюваних злочинів відносно тварин зростає, а співрозмірність між вчинюваним діянням та передбаченою кримінальною відповідальністю далека від того, щоб досягти мети загальної та спеціальної превенції.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз суворості кримінального покарання за жорстоке поводження з тваринами. Зокрема, яким чином жорстоке поводження з тваринами регулюється закордонним законодавством, а саме, які передбачені види покарання, їх співрозмірність з вчиненим діянням.

Виклад основного матеріалу. Питання охорони тварин від жорстокості в сучасних реаліях не є суто міркуваннями про захист суспільної моральності або довкілля. Жорстокість щодо тварин спричиняє формування в злочинців почуття байдужості до страждань живих істот, відтворення кримінальної активності та загострення духовної кризи. Відповідно до ч. 2 ст. 59 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язалася досягти порозуміння з ЄС стосовно стандартів утримання й поводження з тваринами.

Рівень злочинності щодо жорстокого поводження з тваринами в середньому становить 49 облікованих кримінальних правопорушень на рік, рівень судимості – 11 осіб на рік. Показники коефіцієнта злочинної інтенсивності коливаються в межах 0,05-0,2 злочину, а коефіцієнта злочинної активності – 0,03-0,09 злочинця на 100 тис. населення. Основні кількісні і якісні показники жорстокого поводження з тваринами офіційної кримінально-правової статистики відбивають лише стан обліково-реєстраційної дисципліни в органах охорони правопорядку України, а не реальні обсяги та форми поширення в суспільстві цього небезпечного, масового феномена. Основний масив облікованих кримінальних правопорушень становить діяння, передбачене ч. 1 ст. 299 КК України (90%), яке вчинене з хуліганських мотивів (57,0%). Іноді (15,8%) жорстоке поводження з тваринами супроводжується додатковою кваліфікацією за ст. 296 КК України (хуліганство); трапляються також поодинокі випадки кваліфікації в сукупності зі ст. 185 КК України (крадіжка), ст. 186 КК України (грабіж) і ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами).

Шуміло О.О. у своїй дисертаційній роботі на підставі опитування експертів робить висновок про високий рівень латентності жорстокого поводження з тваринами. На думку більшості експертів у галузі зоозахисту (35,1%), реєструється лише один із десяти тисяч випадків жорстокого поводження з тваринами [1].

Доведено, що інтегруючою морально-психологічною рисою осіб, які жорстоко поводяться з тваринами, є їхня підвищена вразливість до стану фрустрації, прагнення змістити накопичену агресію з фрустрованої потреби на тварину з метою самоствердження, розширення автономії свого «Я» за рахунок підкорення собі життя іншого створіння. До поширених специфічних емоційно-

вольових рис належать такі: відсутність емпатії, підвищена тривожність, ригідність, імпульсивність, злопам'ятство й потайливість, вразливість у міжособистісних стосунках, цинічно-байдуже ставлення до тварин як малоцінної форми життя.

Відповідно до ч. 1 ст. 299 КК України, жорстоке поводження з тваринами, що відносяться до хребетних, у тому числі безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацькування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років. Редакція статті від 2017 року є порівняно суворішою, оскільки з санкції було вилучено штраф, додано ч.3, а за вчинення дій передбачених ч. 2, 3 тепер застосовується позбавлення волі навіть до 8 років. Слід зазначити, що Українське кримінальне законодавство (включно до часу внесення до Кримінального кодексу України 1960 р. такої норми) не містило статті, що передбачала б кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. В більшості випадків йдеться про право власності, а кримінальна відповідальність наступала за пошкодження або знищення майна (тварин). Звичайно, за посягання на власність передбачалися суворіші санкції. Крім того, поряд із зазначеними видами покарань застосовувалися й інші, також суворіші види покарань, – наприклад, вигнання з поселення, різні види страти та різні види калічення.

Схожі види покарань містять, наприклад, ст. 521-1 КК Франції де санкція передбачає «позбавлення волі на строк два роки та штрафу 200 000 франків; у вигляді додаткового покарання суд може «накласти заборону на право володіння твариною остаточно чи з правом повнення»; ст. 245 КК Російської Федерації – санкція передбачає «за ч. 1 – штраф у розмірі до вісімдесяти рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до шести місяців, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до шести місяців; за ч. 2 – штраф у розмірі від ста тисяч до трьохсот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого на період від одного року до двох років або позбавлення волі на строк до двох років»; § 222 КК Австрії – санкція передбачає «позбавлення волі строком до одного року або грошовий штраф у розмірі до 360 денних ставок»; ст. 237-1 КК Республіки Молдова – санкція передбачає «штраф у розмірі до тридцяти мінімальних заробітних плат»; ст. 264 КК Киргизької Республіки – санкція передбачає «штраф у розмірі від п'ятдесяти до ста мінімальних місячних заробітних плат або громадські роботи на строк від ста двадцяти до ста п'ятдесяти часів, або арешт на строк до шести місяців»; ст. 577 КК Туреччини – санкція передбачає «легкий грошовий штраф»; ст. 451 КК Ізраїлю – санкція передбачає «тюремне ув'язнення»; також розділом VI «Про знищення тварин» КК Бельгії – санкції передбачають «за ст. 538 – тюремне ув'язнення

від трьох місяців до двох років та штраф від двадцяти шести франків до трьохсот франків; за ст. 540 – (відповідно до ч. 1) тюремне ув'язнення від одного до шести місяців та штраф від п'ятдесяти франків до трьохсот франків; (відповідно до ч. 2) тюремне ув'язнення від восьми днів до двох місяців та штраф від двадцяти шести франків до ста франків; (відповідно до ч. 3) тюремне ув'язнення від п'ятнадцяти днів до трьох місяців та штраф від п'ятдесяти до двохсот франків; за ст. 541 – тюремне ув'язнення від восьми днів до трьох місяців та штраф від двадцяти франків до двохсот франків або тільки одне з цих покарань»; ст. 259 КК Грузії – санкції передбачають «за ч. 1 – штраф або виправні роботи на строк до одного року; за ч. 2 – штраф або позбавлення волі на строк до двох років»; ст. 310 КК Литовської Республіки – санкція передбачає «публічні роботи або штраф, або арешт, або позбавлення волі на строк до одного року»; ст. 195-1 КК Естонської Республіки – санкція передбачає «арешт або позбавлення волі на строк до одного року»; ст. 282 КК Республіки Сан-Марино – санкція передбачає «арешт першого ступеню або у вигляді поденного штрафу другого ступеня...»; ст. 28.03 КК штату Техас Сполучених Штатів Америки – передбачає штрафні санкції за карні діяння які спричинили шкоду відносно худоби, биків, коней, овець, свиней, кіз, худоби або птахів екзотичних порід; або дикої природи, які визначені у ст. 63.001 Кодексу охорони парків та дикої природи; ч. 2 ст. 341 КК Китаю – санкція передбачає «позбавлення волі на строк до трьох років, короткостроковий арешт, нагляд або штраф» тощо [2].

Висновки і пропозиції. Отже, санкції кримінально-правових законодавчих актів перелічених країн, в яких встановлено кримінальна

відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, свідчать, що світова спільнота приділяє підвищений інтерес до цієї проблематики. Законодавчо закріплюючи відповідальність за цей злочин, види та строки покарань, віддає перевагу саме арешту, обмеженню волі та позбавленню, як це передбачено і ст. 299 КК України. Однак у ч. 1 цієї статті не вказано в санкціях нижньої межі покарань, а це веде до можливого порушення принципу справедливості призначення покарання, що означає адекватне врахування суспільної небезпеки злочину та відповідність покарання обставинам вчинення злочину та особі винного. Редакція статті від 2017 року є порівняно суворішою, оскільки з санкції було вилучено штраф, додано ч. 3, а за вчинення дій передбачених ч. 2, 3 тепер застосовується позбавлення волі навіть до 8 років. Виходячи з цього розуміємо, що певні кроки щодо превенції зроблені, однак існують проблеми з притягненням до кримінальної відповідальності. Норми вдосконалені, однак відсутність їхньої реалізації зводить до мінімуму досягнення мети загальної та спеціальної превенції.

На нашу думку, законодавець вдосконалив матеріальну частину, зробивши санкцію ч. 2 ст. 299 КК суворішою, чим навіть у Китаї, однак через проблеми з процесуальною реалізацією в сучасних українських реаліях зміни торкнулися лише паперу, наразі відсутні загальна та спеціальна превенції, що призводить до виникнення проблем моральності суспільства загалом, а особливо неповнолітніх зокрема. Виходячи з цього, необхідно, щоб правоохоронні органи більш серйозніше ставилися до норм матеріального права, зокрема ст. 299 КК, щоб вдосконалення з паперу були реалізовані в житті.

Список літератури:

1. Копилян В.А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: порівняльно-правове дослідження. *Науковий Вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 131–139.
2. Вереша Р.В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. № 29. С. 53–61.

References:

1. Kopylyan V.A. (2009). Kryminal'na vidpovidal'nist' za zhorstoke povodzhennya z tvarynamy: porivnyal'no-pravove doslidzhennya [Criminal liability for cruelty to animals, comparative legal research]. *Naukovyy Visnyk Kyuyivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav*, vol. 3, pp. 131–139.
2. Veresha R.V. (2014). Kryminal'na vidpovidal'nist' za zhorstoke povodzhennya z tvarynamy (porivnyal'no-pravovyy aspekt) [Criminal liability for ill-treatment of animals (comparative legal aspect)]. *Visnyk Akademiyi advokatury Ukrainy*, vol. 29, pp. 53–61.